

Horváth Dezső

Messzi Imriske kegyetlen halála

Shakespeare óta biztosan tudhatjuk, mindenki onnan veszi a témáját, ahol rátalál. Szépen akarom mondani, a hétköznapi szóhasználatban másként hangzik. Két dudás egy csárdában? Történetesen a szegedi múzeumban? Tömörkény is írogatja a maga történetkéit, meg Móra is. Áthallás sincs kizárva. Hogy merről merre, ki lehet találni.

Cifraság a dologban, akárhonnan nézzük, az irodalom nyert vele.

Történhetett valamikor az elmúlt század első évtizedének a végén, hogy „bekövetkezett” a múzeumba a homokbuckás tanyákról Messzi Imriske, az apjával. Hozták magukkal a fából faragott cséplőgépet, meg az újszegedi deszkagyár lekoppintott fűrészmasináját, úgyszintén fából kifaragva. A megszólalásig hasonlított mindegyik az eredetire, kis kerék forgatásával lehetett működtetni. Imriske akkor végezte az elemi iskola negyedik osztályát. Csodagyerekké nyilvánították azon nyomban, és állítólag a polgármesterhez folyamodtak kitaníttatása ügyében.

Rébuszokban beszéltek, van itt neve mindenkinek. Tömörkény István az egyik, Móra Ferenc a másik, Imriske pedig Katona Imre. Apja Katona Pál.

Segítségünkre van a Szegedi Napló 1910. február 13-i számában *Csipke* álnéven Móra Ferenc tárcája. Ebben már az édesanya is szerepel a deputáció tagjaként, és kimondatik az is, hogy *a gyerekek nem szereti a paraszti mesterségöt*. Itt mindenesetre *alsótanyai* illetőségű a család, a csorvai kapitányságból érkezett. Kiegészítésnek, akár kontrának is vehetjük ugyanennek az újságnak bő egy hónappal későbbi (1910. március 19.) számában *A tanyai csodagyerek* címen megjelent tudósítást. Ebből egyértelműen kiderül, Tömörkény Istvánhoz érkeztek a vendégek, de *Fölsőtanyáról*. Már negyedszer jártak bent, és magukkal hozták azt a varrógépet és repülőgépmoделlt is, amit szintúgy a gyerek faragott ki fából, és tökéletesen működött, ha megtekerték. A repülő természetesen nem röpült, csak a szárnyait mozgatta.

A repülés évszázada kezdődött akkoriban.

Jól lerágott csont ez már, kutatóink eddig rendre eljutottak. A *Georgikon* című Móra-kötet *Epilógusában* azonban meglepő fordulatról kaptunk hírt. (Először a *Világban* jelent meg 1923. június 17-én.) Mert ebben ez áll: „Valamelyik adótiszt úr azt tanácsolta Messzi Pálnak, mutasson be téged a találmányoddal együtt nekem...” (Tömörkény 1917. április 24-én halt meg, ekkor már nem élt. Szabad a vásár?)

Kutatóink eddig tehát rendre eljutottak, de rágnivalót nekem is hagytak a csonton. Igaz, arról se vett tudomást senki, hogy külön füzetkét áldoztam Móra három

kötetére. Az se, aki fölbiztatott a helyszínek előbogarászására, a szereplők azonosítására, sőt a füzetet is megszerkesztette. Nagyképűséggel mondhatnám, jó sok korábbi hiedelem dőlt meg benne. A göncöt is letépte rólam, akinek eredeti tévelygéseit kiigazítottam. Aki tehát minden gondolatomat átmozsolhatta volna tíz ujsa között, a nagydoktorijaként megjelent monográfiában az általam cáfolt tévedéseket sorra még mindig tényként sorakoztatja elő.

Kocakutatónak számítok csak, minek is vergődnének velem? Ha valami beindul, a véletlen is kezemre szokott játszani. 1988 őszén rábukkantam a Katona család leszármazottjaira, és meg is írtam a *Délmagyarország* október 29-i számában. Ideidézem az egészet.

Ha legközelebb arra járok, megint be kell ugranom Katona Istvánék tanyájába. Zákányszék és Rúzsa között laknak, és soha nem hallottak arról, hogy Móra Ferenc már 1910-ben írt a familiájukról, sőt, fölmelegített töltött káposztához hasonlóan 1923-ban, egészen pontosan június 17-én a *Világ* című lapban is megjelentek, és legvégül a *Georgikon* Epilógusaként kötetet is zártak. Nagyon kértek, juttassam el nekik a kötetet.

Furcsa találkozásunk volt idén, október közepén. Az öregcsorvai iskolát kerülgetvén akadunk rá egy összedöntött keresztre. Dűlőutak szögletében állott, amikor még állhatott, de hogy traktor ment-e neki szilaj figyelmetlenségében, vagy más nagy gép, nem tudni. Egy biztos, a kőkereszt darabokra esve hever az út porából kinőtt bokrok között. Sorra pusztulnak keresztjeink, és mostanában sorra újítják föl őket, az állítatók iránt érzett kegyelet föltétlenül jobb sorsot kérne a hálátlan utókortól. Velem van János, aki ebben az iskolában járta gyermekkorát, együtt betűzzük a fölírás: Katona Imre és neje, Farkas Veron. Állították 1923-ban. Ki lehetett ez a Katona Imre?

Azt mondja János, ő tudja. Az a tanyai csodagyerek, aki cséplőgépet szerkesztett. Ha kíváncsi vagyok rá, menjek be a szegedi múzeumba, ott most is megtalálom. Mondom rá, nem kell bemennem, láttam ott sok évvel ezelőtt, sőt még több éve meg is akarom keresni. Él még? Hol lakhat?

Útbaigazít, és már nyitjuk is a nagy tanya karámkapuját. Itt úgy vannak a vilanypásztorral, mint az ugyancsak Móránál található Szél ángyó ura, Tilalmas Nagy István volt a villámhárítóval: szegény helyen fából is megteszi. Körülkerítették a tanya körüli semlyéket, hogy adagolva legelhesse a marha. Amikor azonban elkezdem mondani, hogy a kereszt állítóját keresném, azt a feleletet kapom, hogy rossz helyen járok. Az a fajta Katona Imre Mórahalomra költözött, ott keressem. Látom azonban, kíváncsian várják, mi végről keresem őket, elmondom a cséplőgép históriáját, hozzátéve Móra írását is.

– Mégiscsak jó helyen járnak! Az a Katona Imre az én nagybátyám volt, de a keresztet nem ő állította.

– Ha minden tévedésem ekkora haszonnal járna, akkor mától kezdve csak tévedni szeretnék! – szorongatom meg István kezét.

Betessékelnek azonnal a házba, pedig a vénasszonyok nyara önmagában is becsülendő ajándéka az ősznek.

– Úgy volt ő a nagybátyám nekem, hogy az apám testvére volt.

– Csak volt?

– Sajnos, már az apám is csak volt. Tavaly temettük, Isten nyugosztalja.

– És az Imre?

– Én még a világon se voltam, amikor ő meghalt. Én huszonötben születtem, ő huszonnégy éves volt, amikor meghalt. Számítsa ki, mikor történt. Kilencvenhatban jött a világra, akkor húszban volt huszonnégy éves. Csak apámtól hallottam róla.

– Mit?

– Azt, hogy elvitte a város, és hazaadta meghalni.

– Rejtélyes így a beszéd.

– Mondta az előbb a cséplőgépet. Az úgy volt, hogy amíg délben leállt a gép, és ebédeltek a banda tagjai, addig ő belebújt.

– Ne is folytassa! Valaki elindította volna?

– Dehogy! Kijött belőle, és megcsinálta ugyanazt fából. Észrevette a város, hogy nem parasztnak való, elkezdte taníttatni. Elvégezte azt a gépipari iskolát is, nem tudom, akkor minek hívták, amelyik a Kálvárián épült.

– Tudom. Most Gépipari Szakközépiskola a neve.

– Akkor azt, de nem tudom, milyen fokozatot jelentett az akkor. Hogy a lelkesedés vitte-e el az első világháborúba, vagy a kényszer, azt nem tudhatom, de gondolom, a hazafias lelkületnek is volt hozzá köze. Talán harcolt is a háborúban. Amikor már vége lett, akkor lett vége neki is.

– Hogyan?

– Egészen közönségesen. Legény volt, elment az öttömösi bálba. Búcsú volt akkor, a legénynek ott a helye. Barátaival ment állítólag.

– És?

– Valamelyik szerencsétlen ember éppen akkor veszett össze a feleségével. Azt nem tudom, ki volt, arról nem szól a családi emlékezet, de állítólag úgy indult el hazulról, hogy agyonüt valakit. Aki a mérget ki akarja ereszteni, annak az a legjobb, ha valakinek a vérit ereszti ki. Bolond észjárás, persze, nagyon bolond, de megtörtént. És mit ad Isten, összetalálkozik éppen a mi Imrénkkel. A társai azonnal arrébb álltak, de egy várost járt, háborút viselt ember nem futhat el. Főleg azért nem, mert tudván tudta, hogy ő senkinek nem ártott, ennél fogva senkitől nem kell félnie se. Nekiment az a szerencsétlen ember, és elvágta a nyakát.

Szegény Imre! Hatvannyolc évvel ezelőtt halt meg. Az öttömösi búcsú szep-temberben van.

*

Hazajöttem, és nem találtam hirtelen azt a Móra-írást, amelyben Imriske szerepel. Jó barátom segít, ideadja a Vajda László által szerkesztett Georgikon és Nádi hegedű című kötetet. Az Epilógusra vonatkozó jegyzetanyag bőségesebb, mint a többi, ebből derül ki, hogy először 1910. február 13-án jelent meg a Szegedi Naplóban Máról – holnapra rovatban Katona Imriske címen. Egy hónappal később, március 19-én megint előjön a téma, A tanyai csodagyerek felcímmel, Kitaníttatja a város címen.

[Kihagyom most azokat a bekezdéseket, amelyekre már utaltam.]

Arról pedig még inkább nem tudhatott Móra, amikor irodalommal váltotta az első írását, Imriske már nem élt. Majdnem három évvel azelőtt volt az a nevezetes öttömösi búcsú, amikor végleg elveszejtődött. Írásának vége felé még azt tanácsolja a hozzá küldött gyerekeknek, maradj te csak a malackáid közt, Messzi Imriske, és vigyázzatok egymásra a szép sima ég alatt, a jó meleg napon, a libatoppo (sic) zöld gyepen. Ott olyan boldog emberré serdülhetsz, mint az édesapád meg a keresztapád, az egész atyafiságod, amelynek tenyerében van a mi kenyérünk, és ha kinyitja a tenyerét, akkor eszünk, ha becsukja, akkor nem eszünk. Most

még nem érted, kis buksi, hogy lehet ez, de mire megnősz, majd megérted. És ha akkor is kedved lesz az uradáshoz, annak már lesz értelme. Akkor lehetsz pártelnök, lehetsz követ, exportálhatsz és börszínhatsz, és ha jól forogtad magad e világi életedben, lehetsz félelmetes diktátor.

Akkor én már igen öreg ember leszek, Messzi Imriske, és félig megvakult a sok írástól, olvasástól. Emlékezz meg akkor róla, hogy milyen jó szívvel voltam hozzád életed keresztútján, és járj ki nekem egy ágycat a menházban.

Azért idéztem ilyen hosszán a befejezés előtti sorokat, hogy megint láthassuk, mennyire összemosta az emlékezet Tömörkényt Mórával. Móra emlékezete.

*

Ki tudná megmondani, mi mikor, és miért akkor jut eszünkbe? Amikor Móra még a kenetes leckét mondja Imriskének, ő már nem hallja. Meg kell tudnom, akár a föld alól is, hogyan is történt a dolog a búcsúban, élete legnagyobb keresztútján.

Három nagyhirű szegedi újság szeptemberi számait nyálaztam át 1920-ból, azt gondolván, legalább annyit találok valamelyikben, hogy szörnyű gyilkosság történt Öttömösön. Volt azokban tücsök és bogár, országos nagy hír is, meg világra szóló is. Dúltak a pörök a Tisza István miniszterelnök meggyilkolása ürügyén, meg is hozták az ítéletet, sőt végre is hajtották. Megtaláltam fogalmazási gyöngyszemként azt is, hogy *Kis 20 József* szabadnapos rendőrt leszurta Csapó László főhadnagy. Tombolt a számonkérés, mint minden rendszerváltás után szokott, és dr. Beretzk Péter feleségül vette menyasszonyát. (Híres nőgyógyász lett belőle, és még híresebb madarász.) „*Elveszett a Szentistván-térről (sic) egy fehér tyúk hét csirkéjével. Aki tud róla, szíveskedjék értesíteni*”, de Öttömös olyan messzire esett innen, nem érkezett meg a vérontás híre.

Kétségbe nem vonhatom „adatközlőim” igazmondási szándékát, legföljebb a dátumban tévedhettek.

Kukacpostás levelet küldtem az öttömösi polgármesternek, Bata Ferencnek. Azt tudom, hogy az új templom felszentelése óta (1937!) Kisasszony napján van a búcsú, de mikor lehetett 1920-ban? És élhet-e még valaki a faluban, aki akár családi hagyományozódás révén tud valamit az akkori borzalomról. Előkerestem régi jó komám, Katona János szép könyvét, *Tanyán sarjadt életem emlékei* a címe. Ő annak a bizonyos másik Katona famíliának a leszármazottja, a másik Katona Pálé, aki Alsóközpontra költözött, de ő még az öregcsorvai iskola melletti tanyában született. Ha jól emlékszem, a kiindulásomként szereplő dicstelenül ledöntött kőkeresztet is az ő ősi ága – *Katona Imre és neje, Farkas Veron* állította. Könyvében nem szól Imréről, de talán távoli rokoni alapon is tud róla.

Várom a folytatást. Talán a Levéltárból is kapok valami kis hírt a pörről. Tudom, hogyne tudnám, alig múlt akkoriban búcsú bicskázás nélkül, halálos esetek is történtek, de megadnám az árát, ha az öttömösiről is tudhatnék valamit.

Katona Jánost sikerült elérnem telefonon. A Messzi Imriskeként elhíresült Katona Imréről semmit nem tud. Azt mondja, annyian voltak Katona nevezetűek az iskola környékén, számon tartani is lehetetlen. Ráadásul a keresztnevek meglehetősen szűk körben, szoros rendben ismétlődtek. Lányoknál is, fiúknál is. Benne van a korban maga is – átlépte már a nyolcvanát –, és ajánlani se tud senkit, aki esetleg többet tudhatna.

Bata Ferenc polgármesteri számítógépe visszaigazolta levelem célba érkezését, de válaszolni még alkalma se lehetett.

Kezdek aggódni. Gyerekkorom tankönyvéből még az a megfogalmazás maradt ránk, hogy a *Bánk bán* szerzője, Katona József belefulladt a kecskeméti homokba. Ez is Katona, az is Katona – csak ki ne derüljön, az öttömösi homok is elnyelte Imrét.

*

Fordulat következik, akár a jó drámában. Kell hozzá egy kutatói vénával megáldott főlevéltáros. Baráti alapon Blazovich Lászlót kértem meg, tudja meg valahogy, hogy a levéltárban megtalálhatók-e az ide vonatkozó bírósági anyagok. Azt mondta, továbbadja a föladatot, megkéri Farkas Csabát, és értesít az eredményről.

A minap leszálltam a villamosról az Ady térnél, és összefutottam Csabával. Azt mondta, sajnos semmiféle bírósági anyagra nem akadt, ellenben rátalált Katona Imrére a *halottak anyakönyvében*, de nem 1920 szeptemberében, hanem 1919. szeptember 23-án hunyt el a Szegedi I-es Kórházban.

Jó, hogy nem találtam semmit az egy évvel később újságokban! Mehetek vissza a könyvtárba, átnyalazhatom újra a lapokat 1919 szeptemberéről.

Krimiírók nem örülnének jobban a hírnek. Csaba is arra lenne kíváncsi most már, ki volt a gyilkosa. Ne harangozzunk azonban előre most se, minden kiderülhet, és az is megeshet, megfeledezett róla a város, amely útjait egyengette. Hogyan is mondták a leszármazottak? *Elvitte a város, és hazaadta meghalni*. Ezek szerint azonban meghalnia is a városban kellett. Búcsú után jó egy héttel, 1919-ben.

*

Amit kerestem, megtaláltam. Amiben reménykedtem, azt nem.

Előkértém a könyvtárban a három napilap – a *Délmagyarország*, a *Szegedi Napló* és a *Szegedi Friss Újság* – szeptemberi számát 1919-ből. A *Friss Újság* számított leginkább a tanyaiak érdeklődésére, találtam is benne szeptember 12-én néhány sort a *Rendőri hírek* között:

„Katona Imre 24 éves földmívést az Alsótanyán ismeretlen tettesek megszurkálták. Életveszélyes sérüléseivel a kórházba szállították.”

Tudhatjuk, irodalmi közhely, sokak számára saját nevük elég a titkosításra, főlöszleges az álnév. Ki emlékezne Messzi Imriskére a Katona Imre mögött? És benne a „csodagyerekre”, a nagy gépészeti ígéretre? Megmaradt csupán „földmívésnek”. Öttömös se szerepel benne, nyomravezető csupán a „24 éves” lehet.

Kisasszony napján volt a búcsú, szeptember 8-án. Lám, 12-én már benne is van az újságban a hírecske. Utána napokig semmi sincsen róla, de van a szeptember 23-i számban. Gondolom, délutáni kiadás lehet, ez derül ki a megfogalmazásból. Ideírom azt is:

„Mintegy két hete említettük, hogy Öttömösről Katona Imre csorvai legényt nyakán bicskaszúrással hozták be a szegedi kórházba, ahol az éjszaka kiszenvedett. A legény elpusztítása ügyében Zombori János vizsgálóbíró megindította a vizsgálatot és kiderült, hogy a szerencsétlen ifjú legényvirtus áldozata.

Szeptember 8-án, Kisasszony napján a csorvai legények Öttömösre mentek, ahol résztvettek a kisasszony napi bálon. Egyik-másik szemrevaló legény nagyon beletalált nézni az öttömösi lányok szemébe, ami nagyon visszatetszett az öttömösi legényeknek, akik már régebben hadilábon álltak a csorvai legényekkel.

Már hónapok előtt megüzenték nekik, hogy csak merjenek az öttömösi bálba eljönni, majd a szemük közé nézünk. Hát a csorvai legényeknek volt merszük és megjelentek a bálon, sőt ugyancsak megforgatták az öttömösi lányokat. Ebből támadt aztán a nagy harag. Bál után, amikor a csorvai legények elvonultak, valaki utánuk kiáltott:

– Hol vagytok, csorvai legények!

A fiúk azon hitben, hogy elmaradt csorvai legények keresik őket, megálltak. Ekkor egész sereg öttömösi legény sietett feléjük, botokkal támadtak a csorvaiakra, és egyet, Katona Imrét nemcsak, hogy megbotozták, de egyikőjük bicskával nyakon is szúrta. A fiatalembert veszélyes sérüléseivel beszállították a kórházba, ahol mára virradóra kiszenvedett.”

Ameddig türelmem engedte, tovább is bogarásztam a hírek vagy tudósítások között, hátha találok legalább utalást Zombori János vizsgálódásai eredményére is, de nem találtam. A másik két lapban ennyit se.

A „családi emlékezet” érhetően szépít a dolgon, ott délután történt az eset, ráadásul a főutcán, itt viszont a bál végén. És az újság nem tud szépíteni? Nem kell nagy stíluskritika hozzá, hogy a „zanzásítás” színezékeit is fölfedezzük.

Tény tehát, Tömörkény is, Móra is fölismerte Imriskében a tehetséget, de megkérdőjelezhető, hogy a város vállalta volna kitaníttatását. Tény az is, hogy már nem élt akkor, amikor Móra még hozzá küldte jövőbe tekintő sorait. (Ha mindenevő betűfaló lett volna életében, akkor se olvashatta volna.) Föltehetően az ő szeme se akadt meg a konkurens újság híradásán, noha a dolog természeténél fogva árgus szemmel figyelték egymást.

Azt hiszem, azokban az időkben Mórának is megvolt a maga baja a rendszerváltozások elszámoltatóival.

Szemenszedett tömegverekedés volt, ahogy a bandaháborúkban mostanában látjuk a folytatást. Elő a fütykösöket, és üsd, vágd, nem apád! Akit érnek, azt találják. Hogy a mostanában elharapódzó késelésnek már itt megvannak az előképei, csöppet se szabad csodálkoznunk rajta. Rendes csizmazárban is megtermett a kés.

Messzi Imriske immár saját teljes nevéen, Katona Imreként *fulladt bele az öttömösi homokba*. Sajnos, egyelőre Farkas Csabának köszönetképpen se szolgálhatok a késelő nevével. Majd ha mégis megtalálja valaki a hivatalos iratok között, remélem, fölhívja rá figyelmünket.

Az egykori csodagyerek tehát föl ismeretlenül költözött el az árnyékvilágból. Mindig mondom, nem érdemes meghalunk.

*

Orvosok, ne szóljatok rám. Csöppentett méz csorog Farkas Csaba ereiben. Azt mondja, két nevet is talált, akik az öttömösi szűrást elkövethették. Bodó István az egyik és Bodzsár Pál a másik. A kutatást tehát nem hagyta abba, de egyelőre erre is csak valamilyen nyilvántartási listában akadt, a bírósági iratok nem kerültek elő. Egyelőre nem lehet tudni sem kihallgatási jegyzőkönyvekről, sem bírósági tárgyalásról. Lehet, hogy lappanganak valahol, lehet, hogy végleg le kell mondanunk arról, hogy valaha is megtudjuk a részleteket. Kutatási irányként két eshetőséget is említ, amilyen szerencsém nekem szokott lenni – főleg akkor, ha más kaparja ki a gesztenyét –, egyik talán be is fut.

Megköszöntem, és kértem, ketten nyomozunk tovább.

A minap újra találkoztunk, a levéltárosok hónapjának újszegedi nyitókonferenciáján ő elnökölt. Akkor még csak a nehézségeket említette, semmivel nem biztatott.

Néhány nap múlva azonban kukacpostán szólt, talált valamit. Szinte postafordultával már ott is voltam nála, és tulajdon kezembe vehettem a *Szegedi kir. ítélőtábla* B523-as jelzettel ellátott iratát, amely 1920/38 iktatószámom őrződött meg.

Fellebbezéssel került az ügy a táblabírák elé, a közbeeső lépésekről csak utalásokkal értesülhet, aki annyira nekiveselkedett az ügynek, hogy még mindig nem adta föl. Bodó István *fegyházbüntetését* 5 (öt) évre, Bodzsár Pálét pedig 2 (kettő) évre szállította le az ítélet, *a mélyből* (sic) előzetes letartóztatásuk és vizsgálati fogságuk által a mai napig (1920. július 14-ig) mindegyiküknek 8 (nyolc) hónapot kitöltöttnek vesz. Ezzel a változtatással a kir. törvényszék ítéletét helybenhagyja.

Az *Indoklásban* azt is olvashatom, Forró József és Kispál József tanúkénti kihallgatása arra, hogy az elhalt sértett bicskával támadt Bodó Istvánra, s ez önvédelemből bántalmazta támadóját, a kir. ítélőtábla a bizonyítás kiegészítését egész terjedelmében mellőzte.

A fellebbezés folytán tartott újabb tárgyaláson tehát a védelem azt szerette volna elfogadtatni, hogy Bodó István csupán visszaszúrt. Utcakölkök klasszikus bunyója is úgy szokott kezdődni, hogy a győztes visszaüött.

Idézem a folytatást:

„A kir. ítélőtábla az elsőfokú bíróság által a bizonyítékoknak megfelelően megállapított azt a tényállást fogadja el valónak, hogy az ittas – de nem öntudatlan – Bodó István bicskával rontott a mulatozó fiatalság közé, mire azok szétszaladtak, ő pedig Bodzsár Pállal együtt bántalmazási szándékkal utánuk eredt[,] s utolérvén közülük Katona Imre sértettet, őt Bodzsár botütésekkel leverte, Bodó István pedig bicskájával összeszurkálta.

Ily tényállás mellett minthogy a szándékos bántalmazást illetően a vádlottak mindketten consenzusban voltak, a bekövetkezett halálos eredményért mint tettetársak felelősek, mert igaz ugyan[,] hogy a halálos szúrást Bodó István ejtette a sértetten, ámde a közös tettesi akarat és közreműködés egységénél fogva mindkét vádlott tettetársnak tekintendő, és Bodzsár Pálra nézve csak annyiban kisebb a felelősség, a mennyiben (sic) tettesi cselekvőképességének a mértéke kisebb Bodó Istvánénál[,] a mely körülmény csak a büntetés megállapításán jöhet figyelembe.

Ez lehetett tehát az utolsó tárgyalás és a jogerős ítélet. Jogtörténészt kellene bevonnom a bogozgatásba, hogy megtudjam, meddig számított be a hét-köznapi brutalitás enyhítő körülményeként az az állapot, amikor csak beivott valaki, mint a csacsi, és melyik esztendeig lehetett mentő tételként említeni az öntudatlanságig menő merevrészséget. Előttem úgy tűnik, a föllebbezők még hivatkozhattak rá, de az ítélőtábla ezt az érvet kiütötte kezükből. Nem igazolódott be az utódok véres története a feleségével összevesző hibbant ember és a három legény összetalálkozásáról, meg a „még ma iszom valakinek a véréből” fölkiáltás se. Itt már szóba se jött a „hol vagytok, csorvai legények!” esetleges ordítás se. A puszta tény fájdalmas és leverő: Katona Imre „fiatal gazdálkodó”, aki született tehetsége révén jobb sorsot érdemelt volna, közönséges *legényként* az öttömösi búcsúban halálos sebet kapott. Hogy eredendő délibábos ítéletünknek is maradjon kicsike hely, megengedhetjük magunknak ezt a föltételezést is: minek futott volna el, ha ő senkinek nem ártott. A kollektív legényvirtus falusi-tanyai változatának bicskájába futott bele. Többször is, mert a szurkálás ismétlésre utal.

Az is ténynek tűnik, hogy az újság két tudósításában és a pör fordulóiban se jött elő egyszer se, hogy Katona Imre és az irodalommal lett Messzi Imriske ugyanaz. Vice versa is érvényes. Lehet, hogy Móra mégis hallott a gyilkosságról, de nem

ismerte föl az áldozatban szépen formált elbeszélésének hőstét. Tömörkény pedig, ugye, már nem él. Két évvel előbb vitték ki a szegedi sírkertbe.

Majdnem fél évszázada írogatok az újságba. Tapintatból is megesett elég sokszor, hogy nem írtam ki valakinek a nevét, vagy úgy megcsavartam, hogy édesanyja se ismert volna rá. Később aztán szépen elfelejtődött az igazi név, előttem is azonosíthatatlan lett az illető. Leírtam annak idején, amikor a csorvai iskolát kerültgettük, *velem van János*, de ha megfeszülök, akkor se tudom, a sok János ismerősöm közül melyik vezetett rá az igaz útra. Pedig annak is még csak huszonvalahány éve múlt. A világ minden kincséért se akarok odadörgölözni Tömörkényhez vagy Mórához, csak azt akarom bizonygatni, hogy a feledés már a mi szakmánkban is föl van találva.

Ha igazi mai legény lennék, elkezdenék meditálni, sok vagy kevés volt akkoriban az ötévi és a kétesztendős fegyházbüntetés a szemenszedett gyilkosságért.

Ha időm engedi, egyszer még megnézem, írt-e valamit az újság a fellebbviteli tárgyalásról. Hátha találok kapaszkodót Móra kései mentésére. Vissza tehát újra 1920-ba! Ha hiányzik valami a pöriratokból, hátha megvan valamelyik újságban.

Még egy szeletke nyelvészkedést ide is: a *csorva* szó eredetileg *csorvahomokot* jelentett. Alsótanyán hatalmas terület neve, Belsőcsorva és Külsőcsorva részre oszlott, és lám, volt Öregcsorva is. Vagy csak az iskola volt öreg benne? Számlálja össze, aki tudja, Homokországban hányféle alakja van a homokföldnek. Amikor 1950-ben önálló községgé szervezték a hatalmas területet, Rúzsajárásból rövidítették a nevét, Rúzsza lett.

Baleset így is érte. Az akkori írógépekről hiányzott az ékezetes hosszú ú-, hivatalosan Ruzsának írják.

*

Tartoztam még egy úttal az ördögnek, noha a legszebb helyre tértem vissza. Visszamentem a könyvtárba, újra előkértem az újságokat, 1920-ból, a júniusiakat meg a júliusiakat. Az első tárgyalásról és az ítéletábrán lefolyt pörről szerettem volna találni valamit. Amit a bírósági anyagokból tudni lehet, illetve amit nem lehet tudni, azt már mind tudtam, de kíváncsi voltam még valamire. Az újságok jeles embereként ismert Móra Ferenc miért nem tudott róla, hogy Messzi Imriskét halálos szúrás érte Öttömösön? Azt már kigondoltam, hogy az áldott-átkozott feledékenységgel is közrejátszhatott Katona Imre azonosíthatatlanságában, meg azt is, hogy az akkori rendszerváltozás zűrzavarában, amikor – Arad példáját követve – minden rendszer levadássza az előző rendszer prominens embereit, Móránk a saját dolgaival lehetett elfoglalva.

Másfél órán át nyálazgattam a lapokat. A tőlem telhető alaposággal figyeltem mindenre, a tücsökre és bogárra is, meg a magvasabb embervadászatokra is, de az öttömösi két tettesről egyetlen betűt nem találtam. Móra Ferencre ráakadtam, múzeumigazgatóként jön elő kettőben is. A nagyhírvé lett szép épületből akkor költözött ki a Dugonics Társaság, az általa használt négy helyiségbe akkor kezdtek szétporciózni a kimondottan Szegedre vonatkozó tárgyi emlékeket. Volt tehát mivel elfoglalnia magát.

Illó alázattal bejelentem, eddig jutottam. Remélem, hagytam másnak is.